

К. Бялоблоцкі

ІМІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЛОВАЧЧИНІ ТА ЧЕХІЇ: ПРОФІЛІ, ПОДІБНІСТЬ І ВІДМІННІСТЬ

Проаналізовано профілі, подібності і відмінності імміграційних процесів у Словаччині та Чехії. Визначено еволюцію, структуру та причини імміграції до Словаччини і Чехії. Аргументовано, що на сьогодні Чехія (значно більшою мірою) та Словаччина (значно меншою мірою) перебувають у стадії позиціонування іммігрантськими державами зі зростанням кількості іноземців, які приїжджають до них із метою тимчасового або постійного перебування й роботи. Водночас прослідковано, що Словаччина є транзитною країною, а Чехія – імміграційною.

Ключові слова: міграція, імміграція, імміграційні процеси, профілі, подібності і відмінності імміграційних процесів, Словаччина та Чехія.

Імміграція стала одним із найбільших викликів для країн світу, починаючи з кінця ХХ ст, але більшою мірою з початку ХХІ ст., навіть попри те, що міграційні процеси стосуються різних країн упродовж всього їхнього існування. Водночас імміграція багато в чому позиціонується як сприятливе явище, адже воно позитивно корелює із соціально-економічними процесами, які відбуваються у різних країнах. Відтак аналіз імміграційних процесів у різних країнах світу та загалом має якщо не визначальне, то принаймні важливе значення, адже іммігранти стали невід'ємною, необхідною і водночас проблемною частиною життя різних країн світу, засобом вирішення демографічної й економічної (насамперед з 2008 – 2009 рр.) кризи, а також стимулятором загострення соціальних, релігійних, політичних й етнічних проблем тощо [1]. Тим не менше, врахування внутрішніх та зовнішніх чинників міграційних процесів суттєво, але варіативно позначається на імміграційній ситуації у різних країнах світу, зокрема і в Словаччині та Чехії, які хоча й значною мірою похідні від наслідків дезінтеграції Чехословаччини, але все ж далеко не позиціонуються як гомогенні. Адже зразу після євроінтеграції Словаччина перетворилась здебільшого в еміграційну, а не імміграційну країну, а натомість Чехія – в транзитну й еміграційно-імміграційну країну. Згодом ситуація почала змінюватись. Сумарно це аргументує, що розвиток імміграційних процесів у Словаччині та Чехії як колишніх складових Чехословаччини засвідчує їхні значні подібності й відмінності, а тому потребує уточнення і специфікації у кожній із них.

Заявлена проблематика частково відображена в наукових доробках таких дослідників, як: П. Барша, А. Баршова, В. Бенч, З. Бергерова, О. Валента, М. Горакова, Б. Дівінські, Д. Дрбоглав, Д. Дуранова, О. Зоркоціова, Ф. Крижан, Т. Кушніракова, В. Лауко, Л. Лахманова, М. Лесінська, Л. Медова, А. Мидлова, Г. Міхай, А. Прівара, М. Пріварова, В. Стрелковські, Л. Толмачі, Д. Чермакова та чимало інших. Однак у них так і не вироблено системного бачення профілів, відмінностей і подібностей імміграційних процесів у Словаччині і Чехії як колишніх складових Чехословаччини, а на сьогодні – державах Вишеградської групи. Відтак метою запропонованої статті є аналіз (у формі кейс-стаді і бінарного порівняння) профілів, подібностей і відмінностей імміграційних процесів у Словаччині та Чехії. Здійснено цей аналіз послідовно й історично-поетапно – спочатку

на прикладі Словаччини, а пізніше на прикладі Чехії. Це дало змогу узагальнити особливості, подібності та відмінності імміграційних процесів в обох країнах, зокрема й на тлі інших країн світу, а передусім країн Вишеградської групи.

Що стосується Словаччини, то вона, внаслідок свого розвитку, не стала однією із традиційних країн призначення для іноземців, а тому окреслюється незначною кількістю іммігрантів (до того ж різних видів, зокрема легальних і нелегальних), хоча й детермінується їхнім походженням [2]. Вона, по суті, є однією з країн ЄС із найнижчою часткою іммігрантів (насамперед іммігрантів-працівників на тлі традиційної індустріалізації Словаччини) серед усього населення [3]. Але впродовж 2004 – 2008 рр., принаймні у відносних показниках, Словаччина зазнала одного з найбільших приростів кількості іммігрантів серед європейських країн. Окрім того, у районі навколо Братислави було зафіксовано другу за кількістю групу іноземців в Європі після Лондона. Причому основними причинами такого неочікуваного збільшення кількості іммігрантів (щоправда, із його подальшим скороченням та стабілізацією в ході і після фінансово-економічної кризи) стали стійке соціально-економічне зростання Словаччини впродовж останніх двох десятиліть, швидкий приплив іноземних інвестицій і географічна близькість Братислави до Відня [4]. Як наслідок, станом на 2012 р. частка іноземців від населення Словаччини сягнула 1,35%, а в кількісному відображенні (стосовно зареєстрованих іммігрантів) була втричі вищою, аніж у 2004 р., і вдвічі вищою, ніж у 2007 р.

За подібними підрахунками кількість іноземців, які легально проживали в Словаччині у 2015 р., була в чотири рази більшою, аніж напередодні її вступу в ЄС, і становила 1,56% [5]. Окрім того, специфічність імміграції у Словаччині пояснена тим, що вона відіграє важливу роль у зростанні населення в країні (на тлі зменшення населення упродовж років його негативного природного приросту), оскільки якби не позитивне сальдо від міжнародної імміграції, то Словаччина зіткнулася би із проблемою скорочення населення ще у 2001 – 2002 рр. І це на тлі того, що Словаччина все ж більше приймає іммігрантів, аніж її залишає емігрантів, а тому є все-таки (хоча раніше такою не була) імміграційною країною або принаймні транзитною країною [6]. Доповнюється це тим фактом, що основними критеріями для прийому іммігрантів у Словаччині є їхній потенціал для розвитку словацької економіки і суспільства, а перевага віддається прийняттю іммігрантів, які мають необхідну кваліфікацію та компетенцію для покриття стійкого попиту на дефіцитні професії на національному ринку праці з акцентом на культурно близькі країни.

Важливо, що, як і у випадку інших країн, словацька імміграційна статистика (через недосконалу реєстрацію населення) є дещо архаїчною, а тому не відображає повну картину [7], зокрема порівняно з даними традиційних країн перебування словацьких емігрантів – Чехії, США, Канади, Великобританії і Німеччини. Але навіть попри це, відомо, що основними країнами походження іммігрантів у Словаччині є Чехія, Угорщина, Румунія, Німеччина, Польща, Болгарія [8]. Примітно і те, що після вступу Словаччини в ЄС більшою мірою зростає частка іммігрантів, які прибувають із країн, які не є членами Європейської унії, передусім з України, Росії, В'єтнаму, Китаю, США, Сербії, Південної Кореї та Македонії [9].

Зафіксовано, що найбільша концентрація мігрантів спостерігається у західній частині Словаччини, здебільшого завдяки кращим можливостям працевлаштування у цьому регіоні [10]. Також прослідковано, що раніше у статевій структурі іммігрантів в Словаччині переважали чоловіки [11], але, приміром, станом на 2015 р. – жінки. Та

навіть попри це, у групі зареєстрованих іммігрантів все ж таки більше чоловіків, що зумовлено структурними потребами на ринку праці. Також виявлено, що серед іммігрантів із третіх країн, як правило, переважає молодь (їх сумарно менше), а серед іммігрантів із країн ЄС – переважно люди середнього та старшого віку (їх сумарно більше). Встановлено, що середньостатистичний іммігрант у Словаччині – це людина від середнього до старшого віку, а найбільш бажаний іммігрант – це молода людина з вищою освітою, що є вихідцем з ЄС [12]. Стосовно зареєстрованих працюючих мігрантів у Словаччині, то останніми роками їх найбільше із Румунії й інших сусідніх країн, але водночас збільшується кількість працюючих іноземців з Франції і Південної Кореї [13].

Загалом можна узагальнити, що на сьогодні іммігранти не мають великого впливу на пропозицію робочої сили у Словаччині. Хоч відомо, що більшість іммігрантів з країн Західної Європи працюють у Словаччині як висококваліфіковані спеціалісти: менеджери компаній, експерти у сфері послуг, викладачі в навчальних закладах, консультанти, торгові представники тощо [14]. Їх робота вимагає певних навиків і досвіду, є переважно тимчасовою і концентрується у найбільших словацьких містах (Братислава, Кошице) й індустріальних зонах [15]. На противагу, іммігранти, які приїжджають із балканських країн, Східної Європи та Азії, часто зайняті як малі підприємці, роздрібні торговці, постачальники послуг, будівельники чи працюють на виробництві (у низькооплачуваних галузях, таких як текстильна, швейна й харчова промисловість), у сільському господарстві та сфері побутових послуг. До того ж, поміж представниками цих груп є певні відмінності: українці надають перевагу роботі в промисловості і будівництві, азіати зайняті у роздрібній торгівлі і секторі громадського харчування, а громадяни балканських країн схильються до підприємницької діяльності [16].

Що стосується нелегальних іммігрантів, то вони, з різних даних, компонується переважно (майже у половині випадків) вихідцями з України [17]. Водночас, за оцінками словацьких експертів, поточна частка нелегальних іммігрантів (які перебувають у країні на незаконних підставах чи працюють без реєстрації) становить 30% від загальної кількості іммігрантів з України, Білорусі і Молдови. За їхніми оцінками, нелегалами є понад 30% українських іммігрантів, майже 30% молдован та понад 10% білорусів. Примітно також й те, що у контексті етнічного складу нелегальні іммігранти приїжджають в Словаччину з трьох основних регіонів: країни колишнього Радянського Союзу (Україна, Молдова, Росія, Грузія); деякі країни Азії (В'єтнам, Китай, Індія, Пакистан, Бангладеш); західнобалканські країн (Сербія, Косово, Албанія, Македонія). Хоч, на противагу, явище нелегальної імміграції в Словаччині останніми роками (щоправда, до 2015 – 2016 рр.) послабилось, що, можливо, пов'язано зі суттєвим зниженням кількості затриманих іноземців і зменшенням кількості осіб, які шукають притулку. Причому понад половина від загальної кількості затриманих нелегальних іммігрантів звинувачується у порушенні правил перебування в Словаччині (неофіційна зайнятість, перебування понад термін, що встановлений візою, тощо) [18]. Окрім того, це пов'язано з фактом, що іммігранти в останні роки здебільшого легалізували свій статус, а жорстка міграційна політика виявилася успішною у цьому відношенні [19]. Це відповідає тенденції, згідно з якою з моменту вступу Словаччини в ЄС і до 2014 р. нелегальна міграція зменшилась у 8 разів, але суттєво (внаслідок міграційної кризи) почала зростати з 2015 р.

Узагальнюючи особливості імміграційних процесів до Словаччини, аргументуємо, що її імміграційний профіль детермінується такими чинниками, як: 1) географічна близькість і низькі транспортні витрати до країн походження іммігрантів, а також їх бідність

та соціальна напруженість у деяких із країн походження іммігрантів; 2) прагнення до кращого життя, кращої роботи й кращої освіти, можливості для здійснення підприємницької діяльності; 3) культурна, релігійна та психологічна близькість певної частки іммігрантів зі словаками, легкість мовного спілкування; 4) етнічна детермінація, бо, приміром, представники словацької меншини в Україні мають право на статус іноземних словаків й отримують певні імміграційні привілеї; 5) зацікавленість у Словаччині як в транзитній країні на шляху подальшої імміграції до інших країн ЄС; 6) роль сім'ї, друзів, знайомих або ж організацій іммігрантів (офіційних та неофіційних імміграційних мереж) як для в'їзду, так і тривалого перебування іммігрантів у Словаччині; 7) зростаюча економічна привабливість Словаччини (всі регіони Словаччини мають характеристики середньостатистичних регіонів ЄС і навіть наздоганяють найбільш розвинені регіони ЄС) [20]; 8) старіння населення і дефіцит робочої (насамперед висококваліфікованої) сили на ринку праці Словаччини. Сумарно це означає, що імміграція до Словаччини відповідає, хоч і часто суперечить "Міграційній політиці Словацької Республіки у перспективі до 2020 року", логіці створення належних умов у сфері міграції стосовно пріоритетів, потреб і можливостей прийняття іммігрантів, участі у налагодженні партнерських відносин із країнами походження і транзиту. Відтак імміграційний наголос робиться на пріоритетності висококваліфікованих працівників із акцентом на країни з близькою культурою, хоч і на підставі їхньої циркулярної залученості.

Річ у тім, що в Словаччині спостерігається проблема довгострокового безробіття певних вразливих груп населення, насамперед літніх людей і соціально виключених груп. А в останні роки також виникла проблема безробіття серед молоді. Ця ситуація не лише створює перешкоди для економічної імміграції з інших країн, а й змушує уряди не лібералізувати міграційну політику щодо третіх країн. З іншого боку, всі уряди Словаччини історично використовували законодавство й адміністративні важелі для обмеження доступу іноземців на ринок праці. Тому словацьке трудове законодавство щодо іноземців є складним і передбачає різні режими зайнятості: деякі категорії іммігрантів не можуть працювати повний робочий день чи позбавлені права працювати за певними типами трудових угод; деякі із них, насамперед особи, які прохають про надання притулку, мають право влаштуватися на роботу тільки через рік після приїзду чи не мають права працювати зовсім; спеціальні обмеження щодо зайнятості мігрантів застосовуються до осіб, які мають дозвіл на тимчасове проживання з метою працевлаштування чи здійснення підприємницької діяльності, або допустиме перебування. Відтак науковці аргументують, що в деяких випадках держава фактично змушує іммігрантів брати участь у нелегальній діяльності, щоб вижити або ж залишити країну [21]. Окрім того, Словаччині не вистачає програм, які допомагають іммігрантам інтегруватися в суспільство, й законів, які надають їм можливості заробити на безпечне життя [22]. А тому бажання захистити країну від імміграції, по суті, вважається основним вирішальним фактором, що впливає з економічних та соціальних причин. Це підтверджує позицію, за якою словацька візова й імміграційна політика не відповідає вимогам сучасності, адже значною мірою є обмежувальною, бо орієнтується здебільшого на трудових іммігрантів.

Загалом на підставі проведеного аналізу очевидно, що: 1) Словаччина поступово стає якомога відкритішою для іммігрантів, але позиціонує імміграцію передусім як вільне пересування працівників (найперше висококваліфікованих) між державами-членами ЄС; 2) слабкістю імміграційних процесів і загалом імміграційної політики Словаччини є недостатня інтеграція іммігрантів у словацькому суспільстві, яка зумовлена високим

рівнем безробіття та суворими умовами працевлаштування іммігрантів у країні; 3) сприйняття іммігрантів передусім як загрози, а не як вразливої групи, що потребує додаткового захисту; 4) позиціонування словацької імміграційної політики як вибіркової [23].

Свою чергою, Чехія позиціонується як відверто іммігрантська країна, адже в ній кількість іммігрантів збільшується уже впродовж понад двадцяти років [24]. До того ж процес інтеграції іммігрантів у Чехії звикло можна вважати успішним переважно завдяки тому, що більшість із них приїжджають/походять із країн, які мають схожу культуру (Словаччина, Україна, Росія, Польща тощо), і країн, у яких адаптація до нових звичаїв є припустимою (наприклад, В'єтнам і Китай). Водночас помітно, що в результаті постійної інтенсивності імміграційних процесів до Чехії (насамперед перед і після вступу в ЄС [25]) ця країна на сьогодні є на роздоріжжі, на якому важко передбачити майбутні зміни в імміграції, найперше з огляду на особливості та вияви європейської міграційної кризи, яка посилилась з 2014/2015 рр., а також зважаючи на те, що Чехія після 1993 р. не була емігрантською країною.

В еволюційному зрізі прослідковано, що Чехія стала країною чистої імміграції (переставши бути країною еміграції) дуже швидко – зразу з моменту чи за короткий проміжок часу після демократичних перетворень у 1989 р. Щоправда, спочатку трансформувалась у транзитну країну, а згодом – власне в іммігрантську країну [26]. Річ у тім, що до початку 10-х рр. ХХІ ст. кількість іммігрантів у Чехії зросла в шість разів порівняно з показником 1993 р. Причому період динамічного росту іноземного населення почався у 2001 р., коли кількість іммігрантів склала майже 25 тис. осіб на рік і сягнула приблизно 100 тис. осіб у 2007 р. З 2008 р. ж і до сьогодні кількість іммігрантів у Чехії почала різко скорочуватись, досягнувши в 2015 р. (як у середньому і перед цим) 30 тис. осіб. Пов'язано це було із фінансово-економічною кризою, яка почалась у 2008 р. [27]. Але навіть попри це, Чехії як одній із найбільших серед країн Центрально-Східної Європи частка іммігрантів від загальної чисельності населення – 3,8% станом на 2015 р.

Сумарна кількість іммігрантів до Чехії впродовж 1990–2015 рр. становила понад 405 тис. осіб, а лише за 2015 р. – майже 30 тис. осіб. Серед них частка іммігрантів із країн Східної Європи (зокрема України, Молдови і Білорусі) становила майже 30% [28]. Загалом склад основних країн походження іммігрантів, що приїжджають у Чехію, залишається стабільним з 90-х рр. ХХ ст. Відомо, що переважають іммігранти з країн, які не належать до ЄС: українці, словаки, в'єтнамці, росіяни. Тим не менш, частка громадян ЄС зросла з 32% у 2010 р. до 37% у 2012 р. та до 49% у 2015 р. Якщо до підрахунку додати нелегальних іммігрантів, то картина буде дещо менш виразною і вражаючою [29]. З іншого боку, на думку науковців, частка нелегальних іммігрантів після 2010 р. є достатньо низькою порівняно з результатами попередніх досліджень й інших країн регіону [30] (з 2001 до 2008 рр. вона, натомість, подвоїлась [31]) і, ймовірно, відповідає кількості нелегальних іммігрантів, зафіксованих у країні. Цікаво й те, що більшість нелегальних мігрантів (у відносному зрізі) є вихідцями з Білорусі та України. Географічний склад іммігрантів зазнав змін унаслідок фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Ті, хто покинув країну, здебільшого були іммігрантами з України, Молдови і Польщі. Але це не стосується мігрантів з Білорусі, яких прийнято вважати радше політичними, ніж економічними [32]. Кількість іммігрантів із Болгарії та Румунії (а також із України з румунськими паспортами) збільшилася після вступу цих країн до ЄС у 2007 р. Ускладнює ситуацію той факт, що до

кінця не відомо, чи іммігранти все ж покинули Чехію у цей час, чи просто стали нелегалами і випали з статистичного поля [33]. Окрім того, у географічному зрізі помічено, що: 1) іммігранти розподіляються уздовж градієнта “схід – захід”, а відтак кількість і частка іммігрантів ростуть при переміщенні з східних до західних регіонів Чехії; 2) столична агломерація Праги є найпопулярнішим призначенням імміграції; 3) вищі частки етнічних й імміграційних груп можна знайти у регіонах, що межують з їхніми “материнськими”/рідними країнами (особливо вірно у випадку іммігрантів з Польщі, Німеччини та Словаччини) [34].

Переломним у міграційних процесах став 2012 р., коли кількість іноземців із правом постійного проживання у Чехії перевищила кількість іноземців із правом довгострокового проживання. У випадку Чехії постійне проживання (на відміну від довгострокового проживання) передбачає низку переваг для іммігрантів: дозвіл на перебування в країні впродовж п’яти років, можливість влаштуватися або змінювати місце праці без дозволу. Крім того, у разі возз’єднання сім’ї дозволу на роботу не треба [35]. Така тенденція виявилась пов’язаною зі збільшенням кількості іммігрантів, які виконують вимогу щодо п’ятирічного проживання, що є однією з умов отримання дозволу на постійне перебування у Чехії. Цікаво у цьому зрізі і те, що підвищений інтерес іммігрантів до отримання права на постійне проживання відображає зміну найбільш поширеної моделі імміграції із короткострокової на постійну. Відтак Чехія є іммігрантською країною з тенденцією до превалювання постійного типу імміграції. З іншого боку, в Чехії і досі вираженою є циркулярна чи сезонна імміграція.

Інші категорії іммігрантів, що проживають у Чехії, наприклад, біженці і особи, які мають статус додаткового захисту, невеликі. Так, за період 1994 – 2012 рр. 79 тис. іммігрантів звернулися із проханнями про надання притулку і менше 2 тис. осіб отримали міжнародний захист. Це робить Чехію країною з одним із найменших показників за кількістю осіб, яким було надано притулок, серед інших країн-членів ЄС (доволі подібна ситуація спостерігалась і в 2016 р.). До того ж білоруси (разом із росіянами) представляють національну групу із найвищою часткою осіб, яким надано статус біженців впродовж 1993 – 2015 рр. Головні ж причини незначної кількості біженців і шукачів притулку в тому, що: а) Чехія не знаходиться на кордоні ні Європейського Союзу, ні Шенгенської зони, а тому не є “буферною зоною”; б) Чехія ніколи не допускала організованої імміграції величезної кількості біженців з країн чи регіонів, постраждалих від збройних конфліктів й інших катастрофічних подій; в) у Чехії встановлено вимогливі процедури отримання притулку, оскільки раніше держава відчула численних спроб проникнення незаконних економічних іммігрантів, які намагались скористатися статусом шукачів притулку [36].

У статевій структурі імміграції до Чехії, як засвідчують різні дані, домінують чоловіки (понад 55%), але частка жінок повільно і неухильно зростає (на відміну від більшості країн Західної Європи) [37], насамперед із постійних іммігрантів. Водночас найбільшу кількість жінок можна побачити серед іммігрантів із колишніх республік СРСР (росіяни, казахи, білоруси). І на протигагу, найнижча частка жінок зазвичай серед молдаван й українців, які звикло є тимчасовими економічними мігрантами, а також угорців. Є також відмінності у віковій структурі іммігрантів-іноземців, оскільки з-поміж іммігрантів багато молоді (25 – 39 років), тоді як частка людей непрацездатного віку є невеликою. Загалом іммігранти часто концентруються в столиці й столичній агломерації. Наприклад, станом на 2012 р. частка іноземців, зареєстрованих у Празі,

сягнула 37% від загальної кількості іммігрантів. Однак територіальний розподіл іноземців вказує на відмінності залежно від національності. Українці, як правило, концентруються в Центральній Богемії і Південній Моравії, в'єтнамці – в Празі і регіонах, прилеглих до чесько-німецького кордону, а росіяни – в Празі і регіоні Карлових Варів. Щодо нелегальних іммігрантів, то їх найбільше зафіксовано в Празі [38]. Урешті-решт, економічні результати імміграції також у Чехії є різними залежно від країни походження іноземців. Окрім того, в Чехії спрацьовує теорія “подвійності ринку праці”, згідно з якою іноземці з Західної Європи і США мають високу кваліфікацію та працюють здебільшого у “первинному” секторі, а іммігранти зі Східної Європи працюють у “вторинному” секторі чеського ринку праці (наприклад, промисловість і виробництво) [39]. Третина економічно активних іноземців є самозайнятими. Офіційна середня місячна заробітна плата іммігранта до вирахування податків є меншою за середню заробітну плату громадянина Чехії. Втім середній заробіток може бути насправді вищим, оскільки багато іммігрантів працюють на декількох роботах і дуже часто понаднормово.

Підсумовуючи історичні обставини й міграційні схеми, можна виокремити три типи іммігрантів у Чехії [40]: а) “східні іммігранти”, які переселяються до Чехії із менш розвинених країн Східної Європи та колишніх радянських республік, характеризуються більшою часткою чоловіків і, як правило, менш освічені, а тому економічно активніші в ручній роботі, найперше в будівельній та деяких інших галузях промисловості; б) “західні іммігранти”, які приїжджають до Чехії з країн Західної Європи і Північної Америки, як правило більш гетерогенні з огляду на стать, вік і мету перебування, висококваліфіковані та працюють у професійних сферах; в) “азійські” іммігранти (здебільшого з В'єтнаму, Китаю та Монголії), які працюють у певних економічних сегментах, найперше в роздрібних, бізнесових та харчових сервісах [41].

Що стосується ключових причин імміграції іноземців до Чехії, то вони звикло є соціально-економічно детермінованими. Чехія є найбільш стабільною і процвітаючою країною у Центрально-Східній Європі. Відтак періоди найпотужнішого економічного зростання (1990 – 1997 і 2003 – 2008 рр.) супроводжувалися попитом на робочу силу та вищими імміграційними потоками. У ці періоди найбільшим попитом на ринку праці користувалися працівники для роботи у сфері будівництва та виробництва. Але структура попиту з часом змінилася. Тепер спостерігається підвищений попит на робочу силу в секторі побутових послуг. Окрім того, на сучасному етапі інтерес до навчання у закладах вищої освіти (у державних закладах, де викладання ведеться чеською мовою, – це безкоштовно) став однією із головних причин, через яку молоді іммігранти приїжджають до Чехії [42]. Загалом аналіз чинників імміграції до Чехії дає змогу виділити такі серед них: а) соціально-економічна та політична стабільність у країні, а відтак й можливість зайнятості та підприємництва (як найголовніший чинник); б) наявність розвинених/усталених (легальних, нелегальних і напівлегальних) імміграційних мереж та “клієнтських систем” імміграції [43]; в) географічна, культурна і мовна близькість; г) традиції руху населення в регіоні та історичні зв'язки; д) сприятлива, активна (із 2005 р. “громадянсько орієнтована”), хоча і доволі жорстка, обмежувальна, вибіркова та мінлива (з дуже ліберальної на ліберально-соціальну, а згодом на соціально-ліберальну [44]) міграційна політика Чехії, яка значною мірою залежить і від прерогатив ЄС, і від національної позиції країни [45]; е) демографічна ситуація, зокрема від'ємний

природний приріст та старіння населення, в Чехії (із 70-х рр. XX ст.), який компенсується напливом іноземців.

Все це дає змогу узагальнити, що на сьогодні спадкоємці Чехословаччини (але особливо Чехія, менше – Словаччина) є у стадії позиціонування іммігрантськими державами зі зростанням кількості іноземців, які приїжджають до них із метою тимчасового або постійного перебування й роботи. Водночас, відтік громадян (особливо молодих) цих країн до “старих” держав ЄС у пошуках кращої робочої та життєвої перспективи впливає на економіку і соціальну структуру. Ці паралельні процеси вимагають від держав активного менеджменту міграційними процесами, зокрема в напрямі використання їхніх переваг й обмеження їхніх ризиків і вкрай негативних наслідків. А з-поміж останніх: дефіцит ринку праці в окремих секторах (наслідок еміграції та причина імміграції); часто централізована й пасивна державна політика щодо людських потоків; недостатня інтеграційна політика щодо іноземних громадян; відсутність послідовної, проактивної та всеосяжної міграційної політики; потреба генерування більш систематизованої та децентралізованої інституційної системи й кращого співробітництва між урядовими та неурядовими організаціями й установами на центральному, регіональному та місцевому рівнях; недостатня інкорпорованість міграційної політики в соціальну політику, ринок праці, охорону здоров’я, житлове будівництво і розвиток; не завжди ефективна система моніторингу ринку праці для оцінки реального попиту на іноземну робочу силу; неадекватна, незбалансована й неповна інформаційна політика щодо іноземців й імміграційних процесів, внаслідок чого довкола іммігрантів часто створюються негативні міфи і нерозумні суспільні страхи; недостатнє залучення щодо іммігрантів, передусім у процесі їхньої економічної інтеграції, соціальних партнерів (роботодавців, профспілок, служб зайнятості) [46]. Ці проблеми особливо посилились на тлі європейської міграційної кризи, яка активізувалась у 2014 р., але особливо в 2015 р., а тому стала визначальною в теперішньому розумінні міграційних процесів у Словаччині і Чехії.

Список використаної літератури

1. Патійчук В., Лавренюк Х. Особливості сучасної міграційної ситуації в країнах Центрально-Східної Європи // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2013. № 10 (259). С. 50—56. (Серія: Міжнародні відносини).
2. Бенч В. Міграція між країнами ЄС, Вишеградської четвірки та країнами Східної Європи: поточна ситуація та прогноз. Перспектива Словаччини. Прогноз міграції між ЄС, Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму. [Б. м. : б. в.], 2014. С. 103—117.
3. Zorkóciová O., Ďuranová L. Current Issues of Legal and Illegal Migration in Slovakia // International conference on European integration 2016: proceedings of the 3rd international conference on european integration 2016. May 19–20, 2016. Czech Republic: Ostrava. [S. p. : s. n.], 2016. P. 1120—1129.
4. Бенч В. Міграція між країнами ЄС... С. 103—117.
5. Zorkóciová O., Ďuranová L. Current Issues of Legal and Illegal Migration in Slovakia... P. 1120—1129.
6. Lauko V., Tolmáči L., Križan F., Mydlová A. Slovakia: silent, steady and regulated immigration // Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners / ed. by Á. Erőss, D. Karácsonyi. Budapest : HAS RCAES Geographical Institute, 2014. P. 111—127. URL : http://www.eastmig.mtafki.hu/book/3_4.pdf.

7. Divinský B. Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004 – 2008). Bratislava : Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2009. URL : <http://www.iom.sk/novinky-a-podujatia/130-migracne-trendy-v-slovenskej-republike-po-vstupe-krajiny-do-eu-2004-2008>.

8. Lauko V., Tolmáči L., Križan F., Mydlová A. Slovakia: silent, steady and regulated immigration... P. 111—127.

9. Ibid. P. 111—127.

10. Бенч В. Міграція між країнами ЄС... С. 103—117.

11. Lauko V., Tolmáči L., Križan F., Mydlová A. Slovakia: silent, steady and regulated immigration... P. 111—127.

12. Mihály G., Divinský B. Nove trendy a prognoza pracovnej migracie v Slovenskej republike do roku 2020 s vyhl'adom do roku 2050. Bratislava : Trexima, 2011. 101 s.

13. Бенч В. Міграція між країнами ЄС... С. 103—117.

14. Privarova M., Privara A. Migration Policy Of Slovak Republic: Issues And Challenges // Актуальні проблеми економіки. 2015. № 10 (172). С. 324—331.

15. Divinský B. Labor market-migration nexus in Slovakia: time to act in a comprehensive way. Bratislava : IOM, 2007. 229 p.

16. Бенч В. Міграція між країнами ЄС... С. 103—117.

17. Divinský B. Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004–2008)...

18. Mrlianová A., Ulrichová N., Zollerová M. Praktické opatrenia v boji proti nelegálnej migrácii v Slovenskej republike: Národná štúdia pre Európsku migračnú sieť. Bratislava, 2011. S. 5.

19. Mihály G., Divinský B. Nove trendy a prognoza pracovnej migracie... 101 s.

20. Lauko V., Tolmáči L., Križan F., Mydlová A. Slovakia: silent, steady and regulated immigration... P. 111—127.

21. Bargerova Z., Divinský B. Integracia migrantov v Slovenskej republike. Vyzvy a odporucaniapre tvorcovpolitik. Bratislava, 2008. 158 s.

22. Бенч В. Міграція між країнами ЄС... С. 103—117.

23. Privarova M., Privara A. Migration Policy Of Slovak Republic: Issues And Challenges // Актуальні проблеми економіки. 2015. № 10 (172). С. 324—331.

24. Drbohlav D., Lachmanová-Medová L., Čermák Z., Janská E., Čermáková D., Džúrová D. The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country // IDEA Working Paper. 2009. № 11. 124 p. URL : http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf.

25. Drbohlav D. Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše // Geografie. 2011. Vol. 116. № 4. S. 497—517.

26. Чермакова Д. Міграція між країнами ЄС, Вишеградської четвірки та країнами Східної Європи: поточна ситуація та прогноз. Перспектива Чехії. Прогноз міграції між ЄС, Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму. [Б. м. : б. в.], 2014. С. 79—88.

27. Drbohlav D., Valenta O. Czechia: the main immigration country in the V4 // Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners / ed. by Á. Erőss, D. Karácsonyi. Budapest : HAS RCAES Geographical Institute, 2014. P. 41—71. URL : http://www.eastmig.mtafi.hu/book/3_1.pdf.

28. Чермакова Д. Міграція між країнами ЄС... С. 79—88.

29. Strielkowski W. Does it pay off to do undeclared work in the Czech Republic? Peer review on “Tackling undeclared work: developing an effective system for inspection and prevention” (Prague, October 4–5, 2012). Prague, 2012. URL : <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10728&langId=en>.
30. Drbohlav D., Lachmanova L. Irregular Activities of Migrants in Czechia: a Delphi Study on Adaptations in a Globalising Economy // Evolution of Geographical System and Risk Processes in the Global Context / P. Dostal. Prague : Charles University, 2008. P. 129—156.
31. Horakova M. International Labour Migration in the Czech Republic. Prague : Research Institute of Labour and Social Affairs, 2012. 60 p.
32. Drbohlav D., Lachmanová-Medová L., Čermák Z., Janská E., Čermáková D., Džúrová D. The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country. IDEA Working Paper... 124 p.
33. Rozumek M. Neregistrovani migranti a zamestnani // The Future of Labour Migration in the Czech Republic : Presentation at the conference (20 March, Praha). Praha, 2012. P. 22.
34. Valenta O. Prostorove rozmistem imigrantu v Ceske republice se zvlastmm zretelem na Prahu: Master thesis. Praha : Charles University in Prague, 2006. P. 22.
35. Чермакова Д. Міграція між країнами ЄС... С. 79—88.
36. Drbohlav D., Lachmanová-Medová L., Čermák Z., Janská E., Čermáková D., Džúrová D. The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country... 124 p. URL : http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf.
37. Ibid. 124 p.
38. Medová L., Drbohlav D. Estimating the size of the irregular migrant population in Prague – An alternative approach // Tijdschrift voor economische en sociale geografie. 2012. Vol. 104. № 1. P. 75—89.
39. Münich D. A Tumultuous Decade: Employment Outcomes of Immigrants in the Czech Republic. Washington, D.C. ; Geneva : Migration Policy Institute ; International Labour Organization, 2014. 26 p.
40. Drbohlav D. Imigranti v České Republice (s důrazem na ukrajinské pracovníky a západní firmy operující v Praze). Praha : Research Support Scheme, 1999. URL : <https://anzdoc.com/imigranti-v-eske-republice-s-drazem-na-ukrajinske-pracovniky.html>.
41. Čermáková D., Schovánková S., Fiedlerová K. Podnikání cizinců v Česku: vliv struktury příležitostí. Geografie. 2011. Vol. 116. № 4. S. 440—461.
42. Drbohlav D. Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme? Praha : SLON, 2010. 207 s.
43. Sociální integrace přistěhovalců v České republice / eds. M. Rákoczyová, R. Trbola. Praha : SLON, 2011. 310 s.
44. Barša P., Baršová A. Česká republika jako přistěhovalecká země. Praha : ÚMV, 2006. №2. S. 1—10.
45. Kušniráková T. Is there Integration Policy being formed in Czechia? // Identities: Global Studies in Culture and Power. 2014. Vol. 21. № 6. P. 738—754.
46. Drbohlav D., Lesinska M. The migration nexus of Visegrad and Eastern partner countries: concluding remarks and political guidelines // Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners / ed. by Á. Eróss, D. Karácsonyi. Budapest : HAS RCAES Geographical Institute, 2014. P. 225—233. URL : <http://www.eastmig.mtafi.hu/book/6.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018

Схвалена до друку редколегією 19.03.2018

K. Bialoblocki

**IMMIGRATION PROCESSES IN SLOVAKIA AND THE CZECH REPUBLIC:
PROFILES, SIMILARITY AND DIFFERENCE**

The article is devoted to analyzing profiles, similarities and differences of immigration processes in Slovakia and the Czech Republic. The author defined the evolution, structure and causes of immigration to Slovakia and the Czech Republic. It is argued that nowadays Czechia (to a much greater extent) and Slovakia (to a much lesser extent) are in the stage of positioning as immigrant states with an increasing number of foreigners who come to them for temporary or permanent residence and work. At the same time, it is observed that Slovakia is a transit country, while the Czech Republic is an immigrant country.

Key words: migration, immigration, immigration processes, profiles, similarities and differences of immigration processes, Slovakia and the Czech Republic.